

Begränsad avdragsrätt för pensionsförsäkringspremier och pensionsavsättningar

Av generaldirektören Gösta Ekman

Livförsäkringsskattekommittén (LSK) aviserade i en presskommuniké den 20 januari 1975 ett betänkande i en av sina ”stora” frågor, nämligen pensionsförsäkringars (P-försäkring) behandling vid inkomstbeskattningen. Betänkandet har nu kommit (SOU 1975:21). Förslagen i betänkandet gäller både frivilliga P-försäkringar och tjänstepensionsförsäkringar. Vidare behandlas företagens avsättningar till pensionsstiftelse och konto Avsatt till pensioner.

Förslagen innebär i stort sett ändrade villkor i 31 § kommunalskattelagen (KL) för att en försäkring skall anses som P-försäkring vid inkomstbeskattningen och vidare begränsningar i den årliga avdragsrätten för P-försäkringspremier. Sålunda avses endast den som redovisar A-inkomst i sin deklaration kunna göra sådant avdrag. Beloppsmässiga begränsningar ställs också upp för avdragsrätten. Vad som föreslagits för frivilliga P-försäkringar har sedan ”översatts” till tjänstepensionssidan för att åstadkomma likformighet över hela fältet. Beskattningen av utfallande pensioner vare sig de utgått på grund av försäkring eller av annan anledning lämnas utan ändring.

Villkor för P-försäkring

LSK konstaterar med stöd av statistik och några exempel från verkligheten att P-försäkringar i dag utnyttjas för annat syfte än pensionering på ett sätt som inte är godtagbart. Man har övervägt att föreskriva som ett direkt villkor för att P-försäkring skall kunna godkännas vid beskattningen att försäkringen fyller ett pensioneringssyfte. Av olika skäl avvisas denna metod. I stället rekommenderas att man i första hand ser över de allmänna villkoren för P-försäkring med utgångspunkten att starkare än för närvarande betona pensioneringssyftet vid villkorens utformning. Vägledande vid utarbetande av förslaget har varit de statliga pensionsbestämmelserna och pensionering enligt sk allmän pensionsplan, särskilt ITP-planen som grundar sig på överenskommelse mellan de stora organisationerna på arbetsmarknaden. I fråga om dessa villkor, som i betänkandet benämns de kvalitativa rekvisiten för P-försäkring, föreslås följande.

Pension är att anse som en form av uppskjuten lön eller annan arbetsinkomst från den aktiva tiden. Detta medför att den som tecknar en P-försäkring, för-

säkringstagaren, i princip också bör vara den som pensioneras. Principiellt saknas därför enligt LSK:s mening motiv att godta annan än försäkringstagaren som försäkrad i fråga om frivillig P-försäkring. Försäkringstagaren bör alltså inte tillåtas teckna försäkringen på annan persons liv vare sig för livsfall eller dödsfall. Undantag föreslås för försäkringstagare med minderårigt barn. Denne avses kunna teckna P-försäkring på makes liv och med det minderåriga barnet som förmånstagare.

Frivillig P-försäkring föreslås få omfatta endast livsvarig ålderspension till försäkringstagaren själv, livsvarig efterlevandepension till hans make eller person, som han sammanlever med, och temporär efterlevandepension till barn under 20 år. Dessutom kan invalidpension utgå. Möjlighet föreslås alltså att teckna försäkring för temporär ålderspension men en återgång förordas till tidigare gällande bestämmelser om fem år som kortaste utbetalningstid. Vidare skall efterlevandepension på grund av P-försäkring kunna utgå efter skilsmässa och efter omgifte. För sammanlevande förordas motsvarande regel för det fall att sammanlevnaden upphör. Beträffande tjänstepensionsförsäkringar avses gälla att arbetsgivare skall kunna teckna och äga P-försäkring till förmån för anställd.

Den hittillsvarande möjligheten att förena ålders- och efterlevandepension med försörjningsränta, sk garanti, föreslås upphävd. Detsamma gäller rätten att kombinera ålders-, invalid- och efterlevandepension med kapitalbelopp liksom möjligheten att teckna livförsäkring som innehåller utfästelser av både kapitalförsäkrings (K-försäkring) och P-försäkrings natur.

Lägsta pensionsålder för ålderspension föreslås höjd från nu gällande 55 till 60 år med en möjlighet till dispens i särskilda fall. Någon högsta åldersgräns föreslås inte.

I fråga om förmånstagareförordnande föreslår LSK att avtal om frivillig P-försäkring skall innehålla förbud mot att sätta in annan person än efterlevande make (sammanlevande) och barn som berättigade till efterlevandepension. Avtalsvillkoren bör vidare principiellt föreskriva att P-försäkring inte får överlåtas.

Vad som inte är P-försäkring enligt de föreslagna bestämmelserna skall anses vara K-försäkring.

Beloppsmässiga begränsningar i avdragsrätten för frivillig P-försäkring

Av principen att pension är att anse som en uppskjuten del av förvärvsinkomst anser LSK följa att endast arbetsinkomst, dvs A-inkomst enligt lagen om statlig inkomstskatt, bör berättiga till avdrag för premie för P-försäkring. Det innebär att inkomst av annan fastighet, kapital och tillfällig förvärvsverksamhet inte som den kan utnyttjas för sådan avdragsrätt. De inkomstslag som kan ge avdragsrätt är alltså tjänst samt A-inkomst och jordbruks-

fastighet och rörelse. LSK menar vidare att endast viss del av skattskyldigs arbetsinkomst varje år bör kunna användas för P-försäkringspremier.

För att få en utgångspunkt att bestämma lämpliga avdragsbelopp drar LSK en parallell med den inom stora delar av industrin förekommande ITP-planen. Enligt denna ger lön och vissa andra tjänsteförmåner upp till sammanlagt 20 basbelopp pensionsrätt. Samordning sker därvid med ATP. LSK har ansett det rimligt att en egenföretagare – en rörelseidkare eller jordbrukare – skall kunna genom P-försäkring skaffa sig ett pensionsskydd som motsvarar den ITP-pension som han skulle haft som anställd med samma inkomst. Med denna utgångspunkt föreslås ett tak för den högsta arbetsinkomst som kan ge rätt till premieavdrag. Detta tak bör följa förändringar i penningvärdet och har därför bestämts med anknytning till basbeloppet. Eftersom premiekostnaden för P-försäkring stiger i procent vid en anpassning av försäkringsbeloppet till stigande inkomst för försäkringstagaren föreslås avdraget stiga med åldern. Som huvudregel föreslås att skattskyldig före 50 års ålder får göra årliga avdrag för premie för P-försäkring med högst 20 % av sin sammanlagda A-inkomst intill 20 basbelopp och fr o m 50 års ålder med högst 30 % av samma inkomst. Högsta möjliga avdrag är alltså 4 resp. 6 basbelopp. Det sätts ingen nedre eller övre åldersgräns för rätt till premieavdrag utan redovisad A-inkomst räcker. Storleken av ett års A-inkomst blir ofta inte uppenbar förrän efter årets slut, särskilt när det gäller en egenföretagare. Sådan skattskyldig kan vidare ha mycket varierande inkomster. Den skattskyldige föreslås därför generellt få rätt att grunda premieavdrag antingen på beskattningsårets A-inkomst eller på sådan inkomst föregående år.

De nu redovisade begränsningsreglerna är närmast avsedda för egenföretagare som driver sin verksamhet i form av enskild firma eller handelsbolag. Men reglerna är även avsedda för en arbetstagare som saknar pensionsskydd eller inte har annan pension i sin anställning än ATP. För andra arbetstagare föreslås ett avräkningsförfarande för att utröna deras rätt till avdrag för P-försäkringspremie enligt huvudregeln. Avräkningsförfarandet grundar sig på uppfattningen att arbetstagare i dagens samhälle med högre arbetsinkomst än 7,5 basbelopp, över vilken nivå arbetsinkomst inte är ATP-grundande, i regel har visst pensionsskydd ovanpå ATP. En person i statlig eller annan allmän tjänst har sådant pensionsskydd och det gäller även anställd i privat tjänst som omfattas av ITP eller annan planpension.

Detta innebär att man för alla arbetstagare som yrkar avdrag för P-försäkringspremie, måste fastställa taket för avdragsrätten. Det kan högst uppgå till det nyssnämnda beloppet om 20 basbelopp. Från detta tak avräknas sådan inkomst som medför pension i allmän tjänst eller ger rätt till planpension. Återstår därefter någon A-inkomst får den skattskyldige tillämpa reglerna om 20 resp. 30 % avdrag på återstoden. Så kan t ex en arbetstagare med ITP-pension i sin anställning men som utöver lön därifrån har inkomster av arbete på fritid

eller en statsanställd med inkomst av författarverksamhet få rätt till sådant avdrag.

LSK föreslår dessutom en kompletterande avdragsmöjlighet. Den tillkommer alla skattskyldiga oavsett pensionskydd i anställning. Avdraget uppgår till 10 % av A-inkomsten upp till 20 basbelopp. För att bestämma detta avdrag fordras alltså ingen avräkning. Avsikten med denna avdragsrätt är bl a att tillgodose individuella önskemål om pensionskydd för en person som redan i sin tjänst eller med utnyttjandet av avdrag enligt huvudregeln har ett gott pensionskydd. Det 10-procentiga avdraget får i motsats till avdraget om 20 resp. 30 % användas för temporär pension.

Med det basbelopp som gällde för februari 1975, 9.000 kr., skulle det högsta möjliga sammanlagda avdraget per år vara 54.000 kr. (4 + 2 basbelopp) före 50 års ålder och 72.000 kr. därefter (6 + 2 basbelopp).

Eftersom det inte bedöms vara möjligt att hålla reda på hur stor del av P-försäkringspremie, som ev. inte kunnat utnyttjas till avdrag på grund av för låg A-inkomst eller annan anledning, föreslår LSK att utfallande pension liksom f n alltid är skattepliktig i sin helhet oavsett avdragssituationen för premier.

För skattskyldiga, som säljer en rörelse eller jordbruksfastighet och önskar teckna P-försäkring på en gång för köpeskillingen, föreslås en dispensmöjlighet under vissa förutsättningar.

Tjänstepensionsförsäkring

De kvalitativa rekvisit, som föreslås för P-försäkring, bör gälla även tjänstepensionsförsäkring med vissa undantag som betingas av dessa försäkringars speciella karaktär.

I fråga om de kvantitativa begränsningarna kan det vara tveksamt om de bör tillämpas på tjänstepensionsområdet. Det kan göras gällande att bestämmandet av lön, pension och säkerställandet av pension är frågor enbart mellan parterna på arbetsmarknaden och att i varje fall av varandra oberoende parter skulle lämnas frihet i detta avseende. LSK:s majoritet anser emellertid att starka principiella skäl talar för att reglera även avdragsrätten för tjänstepensionsförsäkring. Arbetstagares förmån av pensionsrätt är principiellt skattepliktig intäkt för honom. Eftersom han f n har obegränsad rätt till avdrag för premie för P-försäkring tillämpas i praktiken sk tyst kvittning innebärande att varken förmånen eller avdraget redovisas i deklarationen. Genomförs det nyss beskrivna förslaget att beloppsmässigt begränsa avdragsrätten har förutsättningarna för tyst kvittning i princip fallit. Härtill kommer att det framstår som inkonsekvent att inskränka möjligheterna att teckna frivillig P-försäkring men lämna öppet en möjlighet att via tjänstepensionering få obegränsade pensionsförmåner. LSK anvisar därför en lösning där även tjänstepensionsområdet omfattas av systemet. För att de administrativa olägenheterna av ett sådant system skall bli så små som möjligt har utgångspunkten därvid varit att någon

närmare prövning inte skall ske av pension i allmän tjänst eller av planpensionsförmåner.

Beträffande tjänstepensionsförsäkring innebär förslaget att arbetsgivare skall lämna uppgift till taxeringsmyndigheten för varje anställd om de pensionsförmåner som försäkringen omfattar. Gäller försäkringen planpension kan detta ske genom kryssmarkering på kontrolluppgift. För andra försäkringar måste den individuella premiekostnaden uppges.

Tanken är att detta belopp skall redovisas som intäkt i arbetstagarens deklARATION. Dennes avdragsrätt bedöms enligt de nyss berörda begränsningsreglerna. Systemet innebär att arbetsgivare alltid medges avdrag för sina premiekostnader men att arbetstagare beskattas för den del av premie som inte ryms inom de för honom gällande begränsningsreglerna. Vid bedömningen av arbetstagarens avdragsrätt står såväl huvudregeln om 20 resp. 30 % avdrag som kompletteringsregeln om 10 % avdrag till förfogande. Arbetstagare som har rätt till pension i allmän tjänst eller planpension har konsumerat möjligheten att ta P-försäkring enligt huvudregeln på grundval av inkomsten i sådan tjänst.

Belopp som faller ut på tjänstepensionsförsäkring avses alltid vara skattepliktig i sin helhet.

Avsättning till pensionsstiftelse och konto Avsatt till pensioner

Har man som LSK valt att inordna tjänstepensionsförsäkring i det nya systemet måste också avsättningsproblematiken uppmärksammas. Här avses möjligheterna att ordna pensioneringen för anställda via pensionsstiftelse och/eller konto Avsatt till pensioner.

LSK föreslår att avdragsgill avsättning begränsas till vad som erfordras för att täcka pensionsskuld för planpension. Om en arbetsgivare avsätter medel därutöver blir han inte berättigad till avdrag för den överskjutande delen. Någon beskattningseffekt för arbetstagaren inträder alltså inte – detta i motsats till förslaget för det fall att överpensioneringen i tjänsten ordnas med försäkring.

Ikraftträdande

Den nya lagstiftningen föreslås i princip träda i kraft den 1 januari 1976. Som framgick av kommitténs pressmeddelande den 20 januari i år är det kommittémajoritetens mening att förslagen i viss del skall tillämpas redan vid 1976 års taxering. Det gäller de beloppsmässiga begränsningarna i avdragsrätten för nytecknade försäkringar. Det bör redan här understrykas att försäkringsbranschens båda företrädare i LSK i princip delar majoritetens uppfattning på denna punkt. Det finns grundad anledning anta att branschen ställer sig bakom sina ledamöter och att det därför inte torde vara möjligt att i dag teckna en P-försäkring i svenskt försäkringsföretag utan att bli under-

rättad om LSK:s förslag. Utländska försäkringsföretag kan lämnas åt sidan eftersom en försäkring i sådant företag sedan 1970 godkänns i Sverige först efter dispens. De föreslagna övergångsbestämmelserna innebär i huvudsak följande.

Beträffande frivilliga P-försäkringar föreslås att de nya kvalitativa rekvisiten skall gälla för försäkringar som tecknas efter ingången av år 1976. Äldre försäkringar godkänns som P-försäkringar även i fortsättningen om de uppfyller den tidigare lagstiftningens rekvisit. Om sådan försäkring ändras i strid mot den nya lagstiftningens krav förlorar försäkringen sin karaktär av P-försäkring vid beskattningen och ett avskattningsförfarande sätter in. De beloppsmässiga begränsningarna tillämpas på försäkringar som tecknas fr o m den 1 januari 1975, med visst undantag för försäkringar som tecknas på grund av ansökning, som kommit in till försäkringsföretags huvudkontor senast den 20 januari 1975.

För frivilliga P-försäkringar tecknade före årsskiftet 1974/75 medges avdrag vid 1976 års taxering för premie som avtalats före den 1 januari 1975. Vid 1977 års taxering avses en anpassning ske till de föreslagna bestämmelserna så att avdrag medges enligt begränsningsreglerna, dvs med högst 6 och 8 basbelopp före resp. efter det försäkringstagaren fyllt 50 år, men utan krav på viss relation till A-inkomst. Fr o m 1978 års taxering föreslås de nya beloppsgrensarna gälla fullt ut för alla frivilliga P-försäkringar.

Beträffande tjänstepensionsförsäkringar föreslås i princip samma ikraftträdande som för frivilliga P-försäkringar. De kvantitativa rekvisiten (beloppsgrensarna) anses dock inte böra träda i kraft för nytecknade tjänstepensionsförsäkringar förrän fr o m dagen efter publicering av LSK:s betänkande, bestämt till den 24 april 1975. När det gäller äldre tjänstepensionsförsäkringar som tecknats före den 1 januari 1975 görs skillnad på försäkringar till förmån för oberoende och för beroende arbetstagare i aktiebolag och ekonomisk förening. Är fråga om oberoende arbetstagare bör försäkringsavtalet respekteras och äldre bestämmelser alltså tillämpas fortsättningsvis. För beroende arbetstagare föreslås däremot samma ikraftträdande som för motsvarande frivilliga P-försäkringar.

Vad slutligen angår pensionsavsättningar följer av huvudförslaget att alla avsättningar för att trygga planpensionslöften är avdragsgilla. För äldre löften som går längre i förmåner, föreslås att alla avsättningar för att trygga pensionslöften, som lämnats före den 1 januari 1976 till oberoende arbetstagare, skall föranleda fortsatt avdragsrätt fullt ut. Avdragsrätten gäller även den pensionsrätt, grundad på sådant löfte, som tjänas in i framtiden. Har sådant löfte lämnats till beroende arbetstagare föreslås avdragsrätten begränsad till den genom avsättning tryggade delen av fribrevet per utgången av det räkenskapsår för arbetsgivaren som ligger till grund för 1976 års taxering. Framtida intjänande av pension utöver planpension får ej beaktas för oberoende arbetstagare.

Reservationer

Av LSK:s nio ledamöter har fyra reserverat sig och två lämnat särskilda yttranden. Dessutom finns ett särskilt yttrande från en av experterna.

I den gemensamma reservationen av ledamöterna Helmers och Magnusson behandlas i första hand tjänstepensioneringen, som reservanterna anser borde ha lämnats utanför förslaget. I fråga om frivillig P-försäkring anser dessa reservanter bl a att både A- och B-inkomst bör berättiga till premieavdrag. Vidare anføres att den föreslagna lagstiftningen inte till någon del bör träda i kraft förrän beslut fattats i riksdagen och då vid nästföljande årsskifte. Experten Elmstedt har liknande synpunkter i sitt yttrande.

Ledamöterna Lindwall och Schönmeyr vänder sig i var sin reservation mot vissa av de föreslagna kvalitativa rekvisiten för P-försäkring. Vidare bör kompletteringsavdraget om 10 % av A-inkomsten enligt deras mening utformas som ett avdrag om högst 2 basbelopp. Beträffande tjänstepensioneringen anser Lindwall att de föreslagna ramarna bör vidgas för oberoende löntagare. Schönmeyr motsätter sig LSK:s förslag i fråga om tjänstepensioneringen. Han anser generellt att LSK i sin allmänna uppläggning av förslaget anknutit alltför mycket till den allmänna pensioneringen och ITP-planen.

Ledamöterna Hedborg och Lundblad framhåller i sitt gemensamma yttrande att de finner LSK:s förslag till beloppsgränser alltför generösa. De har med viss tvekan anslutit sig till förslaget. Därvid har bidragit att avdraget står i viss relation till försäkringstagarens A-inkomst. Slopas denna anknnytning måste procenttalen sänkas enligt deras mening. Som en alternativlösning till avdragssystemet för P-försäkringspremier framkastas i yttrandet tanken på en statlig P-försäkring under riksförsäkringsverkets administration.

LSK:s fortsatta verksamhet

Den närmaste uppgiften för LSK är att lämna förslag till lösning av beskattningsfrågan i samband med den i proposition 1975:12 förordade ökade användningen av skadestånd i form av engångsbelopp vid personskada. En stencilerad promemoria kan väntas i denna fråga i sommar. Därefter återstår främst att överväga lämpligheten av nuvarande bestämmelser för K-försäkringars beskattning.